

Zpráva o evaluaci projektu s využitím metody nejvýznamnější změny

Projekt Divadlo utlačovaných

(reg.č.CZ.07.3.63/0.0/0.0/16_031/0000229)

Za Antikomplex, z.s. vypracovala Karolína Puttová

V Praze dne 31. prosince 2018

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Úvod

Tato zpráva vznikla v průběhu projektu Divadlo utlačovaných, který v rámci Operačního programu Praha – pól růstu ČR realizoval spolek Ara Art. Za dobu trvání projektu vznikly čtyři divadelní skupiny (viz dále - ženy ohrožené domácím násilím, osoby ohrožené socioekonomickým vyloučením a dvě skupiny z etnicky odlišné komunity). Každá skupina pod vedením odborných lektorů vytvořila divadelní představení, které reflektuje autentickou zkušenost s problematikou útlaku a které bylo nejméně dvakrát veřejně uvedeno. Součástí projektu byla evaluace dopadu metody Divadla utlačovaných na individuální osoby z jednotlivých skupin. Výstupem projektu je také časosběrný dokumentární snímek realizovaný vizuálně-antropologickým participativním sběrem audio-vizuálního materiálu a jeho následnou filmovou interpretací během celého trvání projektu doplněný touto zprávou o evaluaci primárně metodou nejvýznamnější změny.

O metodě

Metoda nejvýznamnější změny (The Most Significant Change Method) byla využita pro sběr kvalitativních dat o změnách, které zaznamenali účastníci projektu/zástupci specifické cílové skupiny, při práci metodou Divadla utlačovaných.

Východiskem pro posouzení účinků metody práce byly individuálně popsané změny (postojů, prožívání, chování ...) zaznamenané formou otázek a odpovědí během celé práce skupiny i po jejím skončení (po premiéře společně vytvořeného divadelního představení).

Příběhy jednotlivých účastníků posoudil hodnotící tým, který byl složen ze tří členek reprezentujících odlišnou zkušenost a tím i pohled na osobní příběhy herců a hereček. Jeho členkami byly evaluátorka, která se zúčastnila domlouvání skupin, všech zkoušek, premiéry a první reprízy; projektová koordinátorka, která viděla pouze premiéru představení a externí expertka, která se nezúčastnila zkoušek ani neviděla premiéru. Tento tým vybral z nasbíraných příběhů příběh nejvýznamnější změny. Zároveň došel k závěru, že pro komplexní posouzení účinků metody Divadla utlačovaných je nutné popsat a vyhodnotit nejen změnu nejvýznamnější, ale i všechny individuální změny, které byly během zkoušení, premiéry a po ní zaznamenány. K individuálním změnám je důležité přihlídnout proto, že členové jednotlivých skupin nestojí na počátku zapojení do projektu na stejné startovní čáře, nedostanou jednotný měřitelný vklad a zadání = cíl, jak se vkladem naložit. Každý účastník vstupuje do projektu se svým unikátním příběhem, osobním zážitkem útlaku, a tak i dosažené změny je třeba posuzovat individuálně.

Pro sběr relevantních dat byla zásadní přítomnost evaluátorky a dokumentaristky po celou dobu práce jednotlivých skupin. Díky jejich přítomnosti a částečnému zapojení zejména do přípravných aktivit na počátku práce skupiny, bylo možné vytvořit atmosféru vzájemné důvěry, získat autentické osobní výpovědi a pozorovat práci skupiny, aniž by jejich přítomnost narušila průběh zkoušek. Výsledky pozorování jsou velmi užitečné pro formulaci doplňujících otázek v případě, že herci/herečky mají při samotném dotazování dojem, že u nich k žádné popsitelné změně nedošlo.

Při sběru dat o práci první skupiny se ukázalo, že pro realistické vyhodnocení individuálního dopadu účinků metody je nutné znát a sledovat celou skupinu a prolínání divadelního příběhu s reálným životem jednotlivých účastníků.

Po stanovení evaluačního rámce - základních evaluačních otázek a vytvoření metodiky vyhodnocení dat z jednotlivých skupin - byla metoda nejvýznamnější změny u jednotlivých skupin využita takto:

- vytvoření dotazníku, plán sběru dat (data zkoušek, individuální rozhovory, společné supervize)
- sběr dat – využití metody: pozorování, terénní deník, rozhovory, společná supervize
- analýza – příprava podkladů pro výběr nejvýznamnější změny, analýza všech změn
- závěry, poznámky, doporučení.

Na následujících stranách je pro každou ze čtyř skupin popsán výběr hereček, specifika práce s danou skupinou, poznámky z pozorování, vyhodnocení metodou nejvýznamnější změny a závěr, včetně doporučení.

Odchodem to nekončí – skupina žen, které prošly domácím násilím

Výběr hereček

Herečkami představení „Odchodem to nekončí“ bylo nakonec šest žen, které prošly v posledních pěti letech zkušeností s domácím násilím, a dvě sociální pracovníce, které některé z nich doprovázely po odchodu do azylového zařízení. U jednotlivých hereček se zkušeností s domácím násilím není pro účely evaluace popsán jejich konkrétní osobní příběh. Jednalo se o různé formy a kombinace domácího násilí ze strany partnera různé intenzity, které trvalo různě dlouho. Vzhledem k tomu, že evaluace je postavena na posouzení změn (postojů, prožívání, chování ...) tak, jak je pozorují/popisují samy herečky, znalost jejich konkrétní osobní anamnézy není pro kvalitní evaluaci relevantní.

Budoucí herečky oslovily sociální pracovníce. Řada žen účast v projektu odmítla s tím, že se ke své zkušenosti již nechtějí vracet. Po úvodním setkání, kde byl představen princip Divadla fórum a způsob práce, se původní počet deseti přihlášených hereček z různých důvodů snížil na sedm.

Pozorování během zkoušek

Práce skupiny probíhala nejintenzivněji v průběhu listopadu a prosince 2017, premiéra byla stanovena na sv. Valentýna, tedy na 14.2.2018.

Na prvních zkouškách se do programu zapojily všechny přítomné (herečky se zkušeností s domácím násilím, sociální pracovníce, evaluátorka i dokumentaristka).

Z počátku byla znát ostražitost na straně hereček, a proto byla zásadní úloha sociálních pracovníc, které vlastním příkladem vtahovaly herečky do jednotlivých aktivit. Prakticky od začátku herečky reflektovaly vybavování vzpomínek na útok/y, pocitů ponížení, strachu, křivdy – nespravedlnost ze strany úřadů, frustrace při hledání pomoci.

Od druhé zkoušky evaluátorka a dokumentaristka postupně opouštěly vytváření příběhu a sociální pracovníce svoji aktivitu při zkouškách vědomě utlumily, aby měly herečky se zkušeností s domácím násilím co největší prostor. Při pozorování z vnějšku nebyl při zkouškách patrný rozdíl mezi sociálními pracovnícemi a herečkami se zkušeností s domácím násilím. Jen jedna z hereček (Martina) se zapojuje výrazněji, zbytek skupiny při jejich příspěvcích často trochu netrpělivě čeká.

Herečky se během zkoušení viditelně vrací do svých osobních příběhů a zažívají silné emoce. Vzájemně se velmi přirozeně přijímají, jsou vřelé a poskytují si podporu. Zásadní je pro zvládnutí těchto situací i přítomnost a citlivost profesionálek (sociální pracovníce, jokerky). I Martina získává jednoznačnou podporu skupiny ve chvíli, kdy při zkoušce zažila nával emocí. Od té doby působí skupina „kompaktně“, herečky mnohem víc sdílí, vysvětlují.

Na předpremiéře vyjádřily herečky své obavy z intervencí diváků, z toho, že někdo přijde, situaci na jevišti jednoduše vyřeší a že nebude patrná zoufalost a bezvýchodnost situace, kterou všechny v různých obměnách prožily. Důležité bylo vysvětlit herečkám, jak intervence probíhají, co je jejich cílem, že na místě budou jokerky, které budou herečky chránit, mohou intervence zastavit, vysvětlit situaci divákům atp.

Vyhodnocení

Zápisy a pozorování jednotlivých hereček získané během zkoušení postupným vyplňováním dle struktury navrženého zápisového formuláře (viz PŘÍLOHA 1) byly sestaveny do formy rozhovorů s jednotlivými herečkami (viz PŘÍLOHA 2).

V průběhu zkoušek a po premiéře popsaly herečky následující změny:

- Uvědomění si/vnímání divadelního představení jako zhodnocení toho, čím prošly
- Zvědomění touhy pomáhat, resp. chránit potenciální budoucí oběti
- Odvaha ke zveřejnění příběhu, vystoupení z anonymity
- Uvědomění, že se nemají za co stydět
- Změna náhledu na ostatní osobní příběhy – každá zažila nějaký příběh a bylo to pro ní strašné, není žádný horší a lepší příběh domácího násilí
- Posun k „normálnosti“ – z klientky kolegyní herečkou – „uzavření příběhu útlaku“
- Vděčnost, že to mají za sebou
- Posun ve vnímání vlastního příběhu díky znovuprožívání emocí
- Získání odvahy k zásadnímu kroku v reálném životě
- Změna způsobu vnímání osobních příběhů ze strany sociálních pracovníc, přiblížení se jejich příběhům

Z hodnocení (externí expertka, manažerka projektu, evaluátorka) vyšla jako nejvýznamnější změna Markétina odvaha vystoupit z anonymity a sdílet veřejně za sebe svůj příběh.

Závěr a doporučení

Pro posouzení vhodnosti a účinnosti metody divadla utlačovaných na danou skupinu je důležité si uvědomit, že přestože mají herečky a herci něco společného (domácí násilí, etnicita, život na ulici), každá herečka a herec jsou unikátní osobnosti, které vstupují do projektu v jiné situaci, s jiným osobním nastavením. Posouzení účinnosti je postaveno na ryze subjektivním hodnocení posunu, který vnímají oni/y sami/y. Z osobního pohledu každé herečky a herce je vnímaná změna tou největší, které bylo možné v daných podmínkách dosáhnout.

V této skupině hereček uvedla před premiérou i po ní každá něco, co ze svého pohledu považuje za přínos projektu pro ni osobně. Z pohledu hereček došlo tedy ve všech případech k posunu/změně, který/rou herečky pro sebe hodnotí jako pozitivní. Hodnotící tým vyhodnotil jako nejvýznamnější Markétino rozhodnutí přestat se stydět, stát se herečkou a veřejně přiznat, že prošla domácím násilím. Pro celkové vyhodnocení vhodnosti a účinnosti metody divadla Fórum pro tuto skupinu žen je ale důležité vzít i další uváděné změny - zvědomění touhy pomáhat, resp. chránit potenciální budoucí oběti, uvědomění, že se nemám za co stydět, změnu náhledu na ostatní osobní příběhy hereček („každá to má nejhorší“), posun k „normálnosti“ zapojením sociálních pracovníků, které se v divadle staly kolegyněmi, uvědomění si vděčnosti, že to mám za sebou anebo posunu ve vnímání vlastního příběhu či získání odvahy k zásadnímu kroku v reálném životě. Nesporným přínosem jsou přátelské vztahy, které mezi sebou herečky během zkoušení navázaly, a které se přenesly do soukromého života.

Tři měsíce po premiéře herečky připomínají zkoušení a premiéru jako mimořádný zážitek, které měl v jejich životě velký význam, chtějí dál hrát a také příležitostně hrají. Více než polovina z nich má chuť se dál scházet, něco společně podnikat i nad rámec divadla.

Na rozdíl od hlídání dětí, které hodnotíme jako zásadní podmínku účasti většiny hereček v projektu, finanční odměna je pro herečky spíše vřele vítaný bonus, který není pro účast v projektu rozhodující. Dvě z hereček dorazily zcela dobrovolně i s dítětem podpořit zkoušku jiné projektové skupiny.

Doporučit lze i zapojení sociálních pracovníků do tvorby představení i jako hereček. Z počátku pomohly přirozeně vytvořit atmosféru důvěry, při zkoušení herečky podpořily při návalech emocí a ony samy získaly účastí v představení jiný, osobnější pohled na bývalé klientky a jejich příběhy.

Při práci s touto cílovou skupinou doporučujeme věnovat velkou pozornost citlivé komunikaci s herečkami. Herečky např. se slzami v očích odpovídaly, že se jim žádné pocity nevracejí, že nic necítí. Proto je velmi vhodná přítomnost dvou jokerů a více sociálních

pracovníků, kteří mohou herečky při zkouškách pozorovat a opatrně a citlivě reagovat na vzniklé situace.

Nikde dost dobrý - skupina mužů a žen, včetně příslušníků etnické menšiny a migrantů

Výběr hereček a herců

Skupinu tvořili herci různého původu a zkušeností. Jednalo se o mladé lidi, kteří až na jednu vyrůstali ve stejné době ve stejné zemi. Finální složení skupiny se tvořilo postupně během zkoušek, z různých důvodů z původních deseti hereček a herců ustálila skupina sedmi, ke kterým se přidaly dvě herečky z první skupiny.

Pozorování během zkoušek

Skupina pracovala intenzivně v průběhu května a června 2018 a vzhledem k nadcházejícím prázdninám byla premiéra stanovena na 23. září s několika zkouškami během léta.

Na první zkoušce (4. května) se zapojili všichni přítomní (herci a herečky, evaluátorka i dokumentaristka). Od začátku se vytvořila otevřená atmosféra důvěry. Odrazovým můstkem bylo vybavování vzpomínek na útlak ve škole, sdílení podobností, odlišností, reflexe rolí tehdy a teď. Pro všechny zúčastněné bylo objevné nacházení podobností zažitého útlaku a rozdílností jeho příčin (etnicita, školní výsledky, výjimečný styl oblékání...).

Od třetí zkoušky se evaluátorka a dokumentaristka postupně stahovaly ze společných aktivit, aby měly herci a herečky prostor pro vytváření vlastního příběhu. Atmosféra byla otevřená, podpůrná, plná ohleduplnosti.

Přirozeně se otevírala témata způsobu myšlení, priorit a vztahu k závazkům a rozdílnosti jejich pojetí jak u jednotlivců, tak u jednotlivých etnických skupin. Prostor byl věnován dotazování a vysvětlování zážitků, potřebě přijetí majoritou a vhodné formě jejího uspokojení. Objevné bylo hraní záporných postav, při kterém herci a herečky reflektovaly pocity z potkávání „zla v sobě“, hovořily o příčinách zla a způsobem, jak se tím vyrovnat.

Vyhodnocení

Zápisy a pozorování jednotlivých hereček získané během zkoušení postupným vyplňováním dle struktury navrženého zápisového formuláře (viz PŘÍLOHA 1) byly sestaveny do formy rozhovorů s jednotlivými herečkami (viz PŘÍLOHA 3).

V průběhu zkoušek a po premiéře popsaly herečky následující změny:

- Psychohygienické působení divadla – větší klid, menší vznětlivost

- Uvědomění/vybavení a přijetí útlaku z minulosti – pocit silnějšího sebevědomí
- Rozpoznávání stereotypů a přemýšlení o nich, hlubší pochopení vzniku stereotypů a jejich zrádnosti
- Uvědomění, že každá oběť v sobě nese agresi
- Poznání nového způsobu smysluplné realizace
- Pocit přijetí skupinou
- Pocit rovnoprávnosti a přijetí, pocit, že někam patřím

Hodnotitelky (externí expertka, manažerka projektu, evaluátorka) se shodly na tom, že nejvýznamnější změny dosáhla Veronika. Zároveň se shodly na tom, že na většiny hereček mělo účinkování psychohygienicky, což může být vítaný rozměr pro všechny skupiny herců a hereček, ať už jsou či nejsou na počátku spojeny společným tématem útlaku tak jako tomu bylo u ostatních skupin. „...Dostala jsem ze sebe spoustu emocí. Po víkendu, kdy jsem hrála samý agresory, jsem si všimla, že jsem daleko klidnější. Docela jsem na divadle vybila, nevztekala jsem se. Je to psychohygienický. Na zkouškách vzniká hezký prostor, kde se můžeme svěřit, i když se známe jenom chvíli. Je to strašně silný.“

Závěr a doporučení

Oproti ostatním skupinám nenesli herci a herečky na jeviště „velký příběh útlaku“. Herečky se na společném závěrečném setkání shodly, že řada diváků příběhu nerozuměla, nenacházela v něm skutečný útlak. Sérii odmítnutí, kterým hlavní hrdinka čelila, a které byly spojeny s nedůstojným zacházením, nepovažovali za „objektivní útlak“, ale spíše za osobní výzvu založenou na postoji a subjektivním vnímání hlavní hrdinky, která se odmítaná a utlačovaná cítí. Diváci vnímali téma představení spíše jako úkol v oblasti osobního rozvoje než apel na systémovou změnu. Představení tohoto typu je tedy spíše pozvánka pro každého herce a diváka k zamyšlení, větší vnímavosti a respektu. Výsledkem mohou být důležitá uvědomění např. „...Došlo mi, že každá oběť v sobě nese agresi, že má obrovskou sílu, a taky jak jsou divadelní techniky silný...“ Diváci, kteří jdou na divadlo utlačovaných, možná čekají nějaký předem „definovaný“ útlak (viz poznámka „kdyby aspoň byla Ema obětí domácího násilí“), ale setkávají se s příběhem, ve kterém útlak obtížně identifikují. Přesto lze metodu doporučit, jak uvedla jedna z hereček: „... pro rozvoj osobní empatie, která se může stát odrazovým můstkem pro systémovou změnu ...“

Matka – příběh ulice - skupina žen bez domova

Výběr hereček, specifika skupiny

Herečkami se staly klientky denního centra pro ženy bez domova Jako doma. Složení herecké skupiny bylo zpočátku proměnlivé, měnil se i jejich počet. Nakonec premiéru odehrálo deset hereček, z toho dvě peer a jedna sociální pracovnice. Herečky – klientky komunitního centra Jako doma jsou ženy bez domova, většinou s dlouholetou zkušeností s životem na ulici. Při zkoušení bylo zjevné, že herečky mají za sebou větší či menší traumata, která ovlivnila jejich fyzické a duševní zdraví. Celkové zdraví má samozřejmě velký vliv na velikost potenciálu ke změně.

Evaluace je postavena na posouzení změn (postojů, prožívání, chování ...) tak, jak je pozorují/popisují samy herečky. Vzhledem k tomu, že se žen bez domova obvykle nikdo neptá na pocity, zážitky, změny, nevybízí k zamyšlení nad sebou a reflektování zkušeností, často je pro ně obtížné na otázky tohoto typu reagovat. Vlastní pozorování hereček je proto doplněno o výsledky pozorování evaluátorky a postřehy sociální pracovnice a jedné z peer pracovnic.

Technická poznámka k výběru hereček a zkoušení

- Vzhledem k problémům, kterým ženy bez domova čelí, je velmi vhodné podpořit jejich motivaci pro účast ve skupině srozumitelným způsobem – finanční odměnou. Z vyjádření žen bez domova i peer pracovnic je jasné, že bez finanční odměny by se do projektu v drtivé většině vůbec nezapojily.
- Je velmi vhodné organizovat zkoušky v prostoru, do kterého jsou ženy zvyklé docházet, i tak se složení souboru vyvíjelo podle toho, kdo zrovna do centra dorazil. Je velmi nepravděpodobné, že by ženy, zejména na počátku, ve větším a stabilním počtu opakovaně dorazily na nějaké místo mimo komunitní centrum.
- Dodržování času, termínu, domluv ohledně zkoušek naráží na častou frustraci až deprivaci základních potřeb a s tím související zcela odlišné priority. Rozhodnutí hereček jsou teď a tady, plánování, obzvláště na delší časové úseky může být obtížné.
- Zkoušky je vhodné dělit na kratší úseky aktivit, cca 45 minut. Pokud je úsek aktivit delší, pozornost začíná být rozptýlená, herečky začínají odcházet.
- Je vhodné se průběžně ujišťovat, zda jsou aktivity a použité komunikační prostředky opravdu srozumitelné všem zúčastněným.

Pozorování během zkoušek

Mezi první a druhou zkouškou patrně došlo v centru k nějakému konfliktu, kvůli kterému se některé herečky rozhodly dále ve zkoušení nepokračovat, jedna herečka odjela, naopak čtyři se k souboru přidaly. První výzvou bylo nalezení formy komunikace, která by byla srozumitelná pro celou po všech stránkách různorodou skupinu. Během jednotlivých aktivit se zjistilo, že herečky mají problémy s porozuměním mluvenému slovu a některé z nich pravděpodobně nerozumí psanému textu/neumí číst. Při aktivitě vedoucí k reflexi stereotypů hovořila jen jedna herečka o tom, že stereotyp je jakési stigma, které nerespektuje osobnost jednotlivce. U většiny hereček bylo zřetelné, že zcela nerozumí otázkám směřujícím k reflexi či abstrakci obsahu viděného. Převládá vidění konkrétních věcí např. člověk, který má ruce přes obličej, si obličej nejspíš myje.

Specifické je osobní „obnažené“ vnímání situací, herečky nemají kapacitu na sebekontrolu a/nebo dodržování společenských konvencí, mají blízko k tomu se urazit, hádat. Souvisejícím projevem jsou skokové změny atmosféry ve skupině. Výzvou je udržet prostor k vyjádření pro všechny zúčastněné a zároveň je srozumitelně ujistit o tom, že sdílení osobních zážitků je zcela dobrovolné a sdílet mohou jen to, co sdílet skutečně chtějí. Jedna z hereček měla výraznou potřebu sdílet svůj příběh a vyjadřovat se k nastoleným tématům a bylo nutné ji laskavě, ale důrazně vymezit prostor.

Zkoušky probíhaly v komunitním centru Jako doma, které bylo během zkoušek v běžném provozu. Pokud došlo během zkoušky k vyrušení (např. do místnosti vešla žena a vyžádala si

přítomnost jedné z hereček), okamžitě se rozptýlila pozornost celé skupiny, začaly odcházet, vysvětlovat, proč žena přišla, jaký je za tím příběh, zlobit se.

Při aktivitě o rolích v konfliktu se začaly objevovat náznaky osobních příběhů, ale i popírání zkušenosti zažitého útlaku. Lze se jen dohadovat, zda popírání vychází z vytěsnění bolestivých zážitků nebo z prostého neporozumění zadání. Při prvních hraných ukázkách se otevřel prostor pro sdílení témat. Hlavním a společným tématem jsou zkušenosti související s bydlením (ubytovna, noclehárna, různé chování různých sociálních pracovníků k různým lidem ...), další zjevně bolestivé téma, které se týká několika hereček, je vztah mezi rodiči a dětmi, a to jak z pohledu dítěte, tak z pohledu rodiče.

Prostřednictvím pohybových divadelních aktivit se skupina dále přibližovala budoucím tématům představení. Bydlení, chování některých pomáhajících pracovníků, diskriminace různého druhu a kumulace jejích příčin v jedné osobě (sociální zázemí, etnicita, sexuální orientace), vztahy dětí a rodičů, násilí všeho druhu, strach z minulosti a cesta z ulice.

Bylo zřetelné, že jmenovaná témata se hereček dotýkají, velmi dobře jim rozumí a dovedou si za jednotlivými pojmy představit zcela konkrétní zkušenost. Byly živější a vzájemně se vyzývaly ke sdílení svých zkušeností a zážitků. I v této fázi je zásadní ujišťování, že sdílet se bude jen to, co ta která konkrétní osoba sdílet chce.

Vyhodnocení

Zápisy a pozorování jednotlivých hereček získané během zkoušení postupným vyplňováním dle struktury navrženého zápisového formuláře (viz PŘÍLOHA 1) byly sestaveny do formy rozhovorů s jednotlivými herečkami (viz PŘÍLOHA 4).

V průběhu zkoušek a po premiéře popsaly herečky následující změny:

- Možnost věnovat se smysluplné činnosti
- Možnost něco vytvořit vlastními silami
- Úleva plynoucí z možnosti říct své trápení nahlas
- Inspiraci, jak postupovat v konkrétních situacích při hledání zaměstnání
- Alespoň dočasné usmíření sporů v centru
- Možnost slyšet pochvalu, uznání
- Získat pozitivní pozornost a zájem veřejnosti
- Zážitek radosti z odvedeného představení (premiéra, benefice)
- Dostat se do nového/jiného prostředí
- Z pohledu peer pracovníků - jiný pohled na klientky, příležitost ke stmelení skupiny

Hodnotitelky (externí expertka, manažerka projektu, evaluátorka) vyhodnotily jako nejvýznamnější Romanovo rozhodnutí začít pracovat pro sociální podnik Pragulic.

Závěr a doporučení

Pro posouzení vhodnosti a účinnosti metody divadla utlačovaných pro tuto skupinu je důležité si uvědomit, že herci a herečky mají za sebou zpravidla dlouholetou zkušenost s bezdomovectvím. Do situace, ve které se nyní nachází, vedla ženy, které se staly herečkami tohoto představení, zpravidla celá řada příčin. Většina z těchto příčin je postavena na nějaké

formě nepřijetí – rodinou či v rodině, ve škole, majoritní společností. Ženy, které se v představení sešly, nějakým zásadním způsobem a zpravidla opakovaně neobstály a společnost je nepřijala. Nejsou díky kombinaci nejrůznějších důvodů schopné v tuto chvíli vyhovět nárokům majority a zařadit se do běžné společnosti, protože kdyby toho schopné byly, nejspíš by to už udělaly samy. Jejich každodenní prožívání se odehrává na úrovni základních fyziologických potřeb, potřeby bezpečí a potřeby sounáležitosti a lásky. Na těchto rovinách zažívají zpravidla uspokojení či neuspokojení, do vyšších úrovní se v běžném životě zpravidla nedostávají (viz Maslowova pyramida potřeb, viz PŘÍLOHA 5). Z výpovědí hereček se zdá, že účinkování v divadle bylo pro ně ojedinělým zážitkem přijetí, uznání a dokonce seberealizace („...že nějak můžu veřejnosti ukázat, jak žijeme...“). Pro člověka, který je opakovaně odmítán, je pocit přijetí absolutně zásadní. Domníváme se, že byť krátkodobá možnost slyšet potlesk, získat pozitivní pozornost, ocenění, pochvalu uznání, zažít pocit z tvoření a smysluplné aktivity je v situaci žen bez domova zásadní precedens, který může jejich život a prožívání ovlivnit. Tento zážitek může být reálnou motivací k tomu, chtít podobný zážitek zopakovat, tedy motivací ke změně.

Pro trvalou změnu v životě hereček, které mají dlouholetou zkušenost s životem na ulici, je jistě potřebná celá řada zážitků a okolností, možná ani tak k viditelnému pozitivnímu posunu v jejich životě nedojde. V každém případě vznikne herečkám vzpomínka, ke které je možné se vrátet, anebo na ni v budoucnu možné navázat.

Hodnotící tým vyhodnotil jako nejvýznamnější Romanovo rozhodnutí začít pracovat pro Pragulic, tak jako u předchozích skupin i zde je pro celkové vyhodnocení účinnosti a vhodnosti metody přihlídnout ke všem popsáním změnám i k hodnocení zkoušek, které s jedinou výjimkou hodnotily herečky jako příjemně strávený čas.

Poznámka k představení a změnám

Zásadní vliv na případné změny by určitě měla délka trvání projektu, jinými slovy, pokud by projekt měl dlouhodobý charakter, výrazně se zvyšuje možnost významné/trvalejší změny. Je málo pravděpodobné, že týdenní intenzivní práce na zkoušení a jedna premiéra zásadně změní situaci či prožívání lidí, kteří jsou dlouhodobě bez domova.

Během rozhovorů bylo několikrát zmíněno, že by bylo dobré nazkoušeného představení dále využít. Na druhé straně dlouhodobý plán představení (např. představení na festivalech, ve školách) by musel respektovat životní styl žen (tady a teď) a obsahovat alternativu/y pro případ, že se herečky v termínu představení nesejdou. Např. vysvětlit potenciálním zákazníkům situaci a nabídnout představení, případně „živou knihu“, kterou by mohla být některá z peer pracovníc.

Khaj miro than – Kde je mé místo - skupina Romek a Romů 40+

Výběr hereček, specifika skupiny

Podařilo se oslovit skupinu více než dvaceti lidí. Po úvodní schůzce a seznámení s podmínkami účasti (říjen 2018), se počet účastníků ustálil na dvanácti lidech ve věkovém rozpětí 45 až 79 let, kteří se pravidelně účastnili zkoušek.

Pozorování během zkoušek

Někteří z herců a hereček, kteří vytvořili poslední skupinu, se před zkoušením vzájemně znali, skupina od první zkoušky působila dojmem, že se znají všichni a dlouho. Potenciální témata představení se začala objevovat už během první zkoušky. Zkoušky probíhaly v listopadu a prosinci 2018. Poslední zkouška a premiéra se uskutečnily 15. 12. Přesto, že herci a herečky pocházejí z různých částí země a popisují velmi rozdílné zkušenosti z dětství, z náznaků vyplývá, že jejich aktuální náhled na neromskou většinu je velmi podobný. Na celek pohlíží spíše negativně, na druhou stranu vesměs popisují pozitivní osobní vazby k jednotlivcům, zástupcům většiny.

Negativní vztah k většině odvozují od negativního vymezení většiny vůči Romům, se kterým mají vědomou či nevědomou zkušenost, z historické reality více méně nešťastných pokusů o integraci/asimilaci/likvidaci romského etnika od dob Marie Terezie až po současné nedostatečné zastoupení Romů v médiích (jako redaktoři, v reklamách, v seriálech....).

Od úvodních technik a cvičení byla také patrná vzájemná otevřenost, hravost, ochota jít do všeho, radost z tvoření, ze společně tráveného času. Velmi brzo se začal tvořit příběh představení, oproti jiným skupinám zejména v přestávkách, při společném posezení a sdílení příběhů, které byly základem práce skupiny.

Vyhodnocení

Zápisy a pozorování jednotlivých hereček získané během zkoušení postupným vyplňováním dle struktury navrženého zápisového formuláře (viz PŘÍLOHA 1) byly sestaveny do formy rozhovorů s jednotlivými herečkami herci (viz PŘÍLOHA 6).

V průběhu zkoušek a po premiéře popsaly herečky následující změny:

- Vidět za sebou odvedenou práci
- Možnost strávit čas se skvělými lidmi
- věnovat se společné činnosti, něco hezkého vytvořit
- Splnění snu stát na jevišti
- Získání nového náhledu na vlastní zkušenosti
- Získat nový náhled na sebe sama
- Nový impuls do osobního života
- Možnost sdělit osobní příběh tak, aby ho někdo poslouchal
- Možnost podpořit Romy
- Možnost slyšet pochvalu
- Zvýšení sebevědomí (do něčeho hezkého se zapojím, vidím výsledek, někdo mě pochválí)
- Možnost soustředit se na něco úplně jiného jako nástroj psychohygieny

Hodnotitelky (externí expertka, manažerka projektu, evaluátorka) vyhodnotily jako nejvýznamnější změnu vnímání příběhu a reality ze strany hlavní hrdinky Dany H.

Závěr a doporučení

Pro posouzení vhodnosti a účinnosti metody divadla utlačovaných pro tuto skupinu je důležité si uvědomit, že herci a herečky této skupiny jsou převážně úspěšní a angažovaní zástupci Romů. Mají většinou respektované postavení, vzdělání, kariéru ať už současnou nebo dřívější, bydlení i stabilní rodinné vazby. Vztah s většinovým etnikem je zjevně citlivá záležitost, útlak je přítomný, jasně designovaný na vrub většiny, ne už jednotlivcům, kteří většinu reprezentují. Vnímání toho, co útlak je (a co je naproti tomu „normální“) se velmi liší. Jako nejvýznamnější byla hodnotitelkami posouzena právě změna vnímání útlaku u hlavní hrdinky - „Tím, že jsem to hrála, se mi otevřely oči.“ Mezi zmiňovanými změnami a přínosy divadla pro herce a herečky se osobní reflexe objevovala spíše ojediněle, podobně jako touha podpořit komunitu („Jsem moc rád, že se to dělá pro Romy, protože si myslím, že to je možnost, jak něco změnit. Zhmotnit ty příběhy, že to je cesta k lidem, přes emoce. Dát možnost nahlédnout do pocitů Romů...“). Výjimečná byla i osobní reflexe, která měla spíše souvislost s osobním nastavením než se zpracovávaným tématem („Je to pro mě osobně důležitá zkušenost, že jsem se do něčeho takového pustila a že jsem to zvládla. Několik lidí z mého okolí se ptalo, co se děje, že jsem se celá rozzářila.“). Převládajícím přínosem byl mile společně trávený čas, pro který bylo divadlo milým důvodem, možnost odreagovat se a společně něco vytvořit.

Publikum z velké části tvořili přátelé a příbuzní herců a hereček, tedy Romové. Někteří herci a herečky čekali větší zapojení do intervencí, někteří byli mile překvapeni tím, že se vůbec někdo zapojil. Z rozhovorů vyplývá, že příčinu vidí zúčastnění vlastně velmi podobně. Představení popisuje situaci, která je pro Romy běžná, nikdo na nich nikdy nechce, aby na ni nějak reagovali, nikdy nebyli vedeni k tomu, aby přemýšleli o tom, co se děje, srozumitelně to popsali, dokázali argumentovat, proč by se tak dít nemělo. Přestože ne všichni dokáží popsat, co se odehrává ve faktické rovině, mají podobnou situaci spojenou s negativními emocemi a chováním bílé většiny. Podporou této úvahy budiž vyjádření pětileté divačky, která na otázku co hlavní hrdince brání v tom, aby dosáhla toho, co chce, odpověděla spontánně a nahlas „Češi“. Příčiny nereagování na zjevný útlak popisuje jeden z herců takto: „...ten příběh je pro ně tak normální, že oni nevědí, na co by měli reagovat, takhle to prostě je a nic se s tím nedá dělat.“

Zatímco u předchozích divadelních skupin byl zážitek z představení pro herce a herečky zpravidla zcela odlišný od zážitku diváků, u této skupiny mohou být v případě romského publika prožívání představení pro diváky a herce podobné. Z evaluačních rozhovorů vyplývá, že herci a herečky považují divadlo za velmi vhodnou formu otevření tématu útlaku, která vytvoří příležitost k osobní reflexi – zvědomění vlastních zkušeností a jejich zpracování – jak pro herce a herečky, tak i pro diváky.

Doporučení herců a hereček se týkala zvýraznění emocí, aby byli diváci emocionálně vtaženi do příběhu a vytvářel se tak prostor pro reflexi. Nespecifikovaná negativní emoce spojená s útlakem většiny může být společným základem pro popsání pocitů a hledání adekvátní reakce. S tím souvisí i doporučení pozvat etnicky různorodé publikum, aby Romové měli možnost sledovat reakce zainteresovaných ne Romů (sociální pracovníci, studenti apod.) „...Ty běloši v publiku by nastavovali zrcadlo, že to normální není, mohou naznačovat, jak by to mělo nebo mohlo být.“

Shrnutí

Zpracování příběhu formou divadla je cesta k otevření/uvědomění/zpracování osobních i společenských témat nenásilnou formou, a to jak pro herce, tak pro diváky. Tuto metodu lze doporučit skupinám, které jsou spojeny společným tématem i skupinám, které společné téma hledají až během zkoušek. Díky silnému společnému prožitku během zkoušek a představení umožňuje tato metoda vytvořit osobní vazby a upevňuje vazby stávající, vytváří mosty mezi herci a diváky, mezi utlačovanými a utlačovateli. U skupin, které spojuje klientská zkušenost (např. bývalé klientky azylového domu) je přínosem účast sociálních pracovníků, kteří mohou pro sebe získat nové pohledy na své stávající či bývalé klienty, a současně mohou přispět k posílení sebevědomí herců a hereček při přechodu z pozice klienta do role kolegy - herce. Výsledky hodnocení všech skupin dokládají, že účast v divadle se může stát impulzem k osobním změnám, často zmiňovaným přínosem je pro řadu jednotlivců napříč skupinami možnost účastnit se vytváření něčeho nového a smysluplného a zažít pozitivní pozornost/pochvalu/úspěch. Všechna představení přinášejí svědectví o nějaké nebo hned několika formách nepřijetí – od velmi individuálního nepřijetí jedince vlastními rodiči po přijetí menšiny většinou a naopak. Metoda Divadla utlačovaných umožňuje hercům i divákům nahlédnout, že podmínkou pro změnu je přijetí a vzájemný respekt jednotlivců. Využití metody nabízí prostor pro rozvoj osobní empatie, která se může stát odrazovým můstkem pro budoucí systémovou změnu.

PŘÍLOHA 1

Formulář k zapisování vyprávění – VZOR

Jméno vypravěče:

(pokud není příjemné uvést skutečné jméno, tak „jméno pro vyprávění“)

Jméno posluchače/zapisovatele:

Datum:

Místo a příležitost k vyprávění:

Pokud Vaše vyprávění použijeme ve zprávě pro donátora, můžeme použít Vaše skutečné jméno?

Ano Ne

Pokud bychom chtěli použít Vaše vyprávění pro přiblížení projektu veřejnosti, můžeme použít Vaše skutečné jméno?

Ano Ne

podpis vypravěče

1. Jak se to stalo, že jste se rozhodl/a stát hercem/herčkou divadla fórum?

2. Kterou roli jste hrál/a?

3. Jaké bylo zkoušení?

4. Díky Vašemu zapojení v divadle se mohla odehrát spousta větších či menších změn. Z vašeho pohledu, jaká nejdůležitější/nejvýznamnější? Během zkoušení, po premiéře, případně po nějaké době.

(5. Jak jste vnímala kolegyně herečky, sociální pracovnice Accorusu/peer pracovnice Centra jako doma?)

6. Jaká byla premiéra?

7. Co Vám účast v projektu dala/vzala?

8. Komentáře zapisovatele (osobní dojmy, pozorování..)

PŘÍLOHA 2

ODCHODEM TO NEKONČÍ

DOTAZNÍKY – PŘEPIS

Alena

Role: kamarádka Kláry „za sítí“ (na svobodě), hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Volala mi Ivetka. Řekla jsem si, že by bylo fajn přiblížit lidem, co jsem zažila, že to třeba někomu pomůže. Přesvědčilo mě, že se přihlásila Zuzka.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Na setkání jsem se těšila, byl to takový příjemný čas. Bezpečné, spřízněné prostředí. Měly jsme možnost něco vytvářet. Žádné vzpomínky se mi nevracely, беру to jako divadlo. Víím, že jsem na zkoušce v bezpečí.

Největší dojem to na mě udělalo, když jsem nehrála, ale koukala jsem se to jako na představení. Je to dojemný. Mám dobrej pocit, že jsme vytvořily něco fakt smysluplnýho. Obdivuju holky, který odešly, jsou to hrdinky.

Vnímáš nějakou změnu?

Dřív jsem si říkala, že když někdo nezažil fyzický násilí, že to nic není. Došlo mi, že každé zažívá to, co je pro nejhorší, protože to prožívá jako nejhorší.

Na zkoušce cítím větší odvalu, odstup, víím, co bych měla/mohla udělat. Po zkoušce to přejde. Když se s ním potkám, mám zase strach.

Jak jsi vnímala účast sociálních pracovníc z Accorusu?

To bylo skvělé. Byly jsme spolu na stejný úrovni, dokonce si i tykáme.

Poznámka:

Těsně před premiérou došlo k zásadní změně v životě jedné z hereček. A znovu napadl bývalý partner. V reálném životě si tedy Z a A vyměnily role, Z tři dny doprovázela A, která postupně podala trestní oznámení na bývalého partnera, získala předběžné opatření a v současné době je znovu v azylovém domě.

Jaká byla premiéra?

Čekám na doplnění

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Díky hraní jsem konečně sebrala odvalu (odejít znovu do azylu, podat trestní oznámení).

Scéna, kdy Klára nemůže „za sítí“ byla silná.

Moc bych si přála hrát dál, i pro veřejnost.

Lenka

Role: úřednice OSPOD, hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Oslovilo mě téma divadla, jelikož o domácím násilí se moc nemluví. Jsem z malého města, tam je to pořád tabu. Pomoc jsem hledala několik let. Chci pomoci tomu, aby se změnilo. Udělala jsem to proto, aby se o tom vědělo.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Zkoušení pro mě bylo odpočinkem od dětí, takže příjemné.

Vnímáš nějakou změnu?

Změnu vnímám jen tu, že jsem potkala fajn lidi a že jsem dokázala o tom tématu veřejně mluvit. Je to dost těžké mluvit o tom, co člověk nedávno prožil.

Jak jsi vnímala účast sociálních pracovníků z Accorusu?

Pozitivně. Opravdu před nimi smekám, jejich práce má smysl. „Cizí lidé“ pomůžou víc než vlastní rodina.

Jaká byla premiéra?

Bylo mi Kláry líto, ale snažila jsem se být v roli, tak jak to má být. Povinností OSPOD je chránit zájmy dětí, někdy je to krutý vůči matce (třeba když je zmlácená, zoufalá). Při premiéře mi vadilo, že lidi v publiku si mysleli, že to takhle být nemůže, přitom je to v životě často mnohem horší. Bylo hrozně těžký být v roli „objektivní“. Pohled na pracovníce OSPOD mi to nezměnilo, pořád si myslím, že záleží na konkrétním člověku.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Chtěla jsem, aby se o tom hlavně mluvilo. Jsem z malého města, všichni to věděli, nikdo mi nepomohl, i matka mi řekla, že si za to můžu sama. Ve větším městě to stejný, v Praze jsem se pak dobrala pomoci, ale zase byl problém, že jsem zdaleka.

Markéta

Role: úřednice oddělení dávek hmotné nouze na ÚP, hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Byla jsem nadšená z divadla, co jsme hrály v Accorusu. Už tenkrát jsme se „hlásila“, kdyby byla nějaká další příležitost. Původně jsem chtěla hlavně hrát divadlo, ne o domácím násilí. Když mi volala Ivetka, tak jsem si říkala, že je to vlastně dobrý způsob, jak o tom lidem říct. Pořád cítím křivdu, když budu hrát paní z úřadu, budu mít možnost to nějak ventilovat. Můj náhled na moji zkušenost s úřadem se nezměnil, Naopak čím dál víc nechápu, jak je ten systém nespravedlivej.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Na setkání jsem se těšila. Čím dál víc mám pocit, že dělám něco smysluplného. Do prožitých situací mě to nevrací, ale silně vnímám tu atmosféru kolem. Strašně ráda se potkávám s holkama z Accorusu, je to pro mě taková „druhá rodina“, cítím se s nimi dobře, nemusím si na nic hrát. Divadlo je vlastně takový zhodnocení toho, čím jsme si prošly. Jako bych se na všechno dívala z vejšky, nejsem tolik „v tom“, vidím to jinak. Určitě je dobrý, když už herečky nejsou v azylu, když je to za nima.

Vnímáš nějakou změnu?

Ze začátku jsem hrozně nechtěla, aby zaznělo moje jméno, abych byla vidět, ale pak jsem si řekla „Proč ne?“ Myslím, že mě přiměla skupina. Nejsem s tím ještě úplně srovnaná, ale beru to v pohodě. Mám pocit, že mi to zkoušení možná dává nějakou novou sílu.

Jak jsi vnímala účast sociálních pracovníků z Accorusu?

Mám pocit, důvěrného vztahu. Vážím si toho, že jsou tam s námi.

Jaká byla premiéra?

Moje zážitky z oddělení hmotnou nouze jsou hnusný, ale při hraní úřednice pro mě stejně bylo těžký být zlá. Pohled na pracovníce oddělení hmotné nouze to nezměnilo, možná jsem na ně ještě víc naštvaná.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Původně jsem nechtěla být vidět, nechtěla, aby se vědělo, že hraju, postupem zkoušení jsem se dobrala k tomu, že se nemám za co stydět.

Martina

Role: ON (osoba násilná), hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Chtěla jsem dát na světlo ten zážitek, vyjít s tím na veřejnost. Dodat ženám odvahy, aby odešly už při prvních projevech násilí. Chtěla bych, aby to viděly puberťačky, aby měly představu, co se může stát.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Těšila jsem se na zkoušení i na holky. Hraju to, jaký byl on, představuju si Kláru jako, že jsem to já a chovám se jako on, vžiju se do zlosti, kterou jsem zažila.

Vnímáš nějakou změnu?

Dostávám se zpátky k těm emocím. Je to dost těžký, pomáhá mi o tom povídat, říct si, že teď je to už trochu lepší. Vnímám divadlo jako terapii. Když to hraju, tak se mi uleví, vybrečím se, vyvztekám. Mám pocit, že se ze mě stává odolnější člověk

Taky se cítím se jako hvězda ☺

Jak jsi vnímala účast sociálních pracovníků z Accorusu?

Byla jsem v jiném azylu, takže jsem je poznala až na zkoušce. Vnímám nás jako jeden celek, všechny nastejno.

Jaká byla premiéra?

Vůbec jsem nevnímala. Opakovala jsme všechno, co jsem slyšela já, co jsem znala z vyprávění od holek z azylu.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Dalo mi nové kamarádky. Taky mám pocit, že dělám něco pro budoucnost, že se o tom mluvím. Když seš v energii, kde Ti je zle, a začneš o tom mluvit, prožíváš to, ale už to nebolí tak jako dřív. Tím se s tím vyrovnávám. Čím dál a déle jsem od něj, tím víc se cítím sama sebou.

Renata

Role: policista, hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Volala mi Ivetka. Řekla jsem si, že zkusit se má všechno. A třeba to někomu pomůže.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Člověk si může zablblnout, může si to dovolit. Normálně si to samozřejmě můžu taky dovolit, ale nenapadne mě to. Na zkoušky se těším, vnímám to jako čas pro sebe. Na zkouškách dobývám energii, jsme nabuzená jako po cvičení. Večer po zkoušce „hlava nemůže usnout“. Je mi líto holek, je mi líto, že jsem to sama snášela tak dlouho a neodešla dřív.

Vnímáš nějakou změnu?

Uvědomila jsem si, jak je super, že je to za mnou. A taky přijetí od holek z Accorusu.

Jak jsi vnímala účast sociálních pracovníků z Accorusu?

Bylo moc fajn, že tam jsou. Mám pocit, že mě berou, je to pro mě dojemný. Iveta mě přijímala do Accorusu a teď spolu hrajeme divadlo, takový ukončení.

Jaká byla premiéra?

Měla jsem hroznou trému. V hledišti byly kolegyně z práce, které to nevěděly. Po představení za mnou přišly, objímaly mě, říkaly, že vůbec netušily, čím jsem si prošla. Navíc mi kamarádka řekla o svojí známé, která je v téhle situaci a potřebuje radu. To jsem si přesně přála, když jsem do toho šla.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Postupem zkoušení jsem se dobrala k tomu, že se nemám za co stydět. Z reakcí kolegyně po premiéře (poznámka: objímaly ji, uvědomily si, čím vlastně prošla...) jsem si řekla, že to dává smysl, že chci hrát dál.

Zuzana

Role: hlavní hrdinka Klára Pokorná

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Volala mi Ivetka. Mě divadlo baví. První mě napadlo, že pomůžu lidem pochopit, jaký situace prožívá žena, která prochází domácím násilím, že to třeba pomůže dalším ženám.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Přiblížení se ke konkrétní situaci je pro mě hrozně emocionální, ale tím, že už jsem trochu jinde, si dokážu říct, že to jenom hraju. Nějakou změnu nevnímám. Je dobrý si to zahrát, vědět, že si to prožilo víc ženských „nejsem blázen, nedělo se to jenom mě“. Mám dobřej pocit, že člověk dělá něco pro lidi v obecnstvu, že něco pochopí. Na zkoušky se těším, je to fajn čas, pro mě.

Vnímáš nějakou změnu?

Zatím ne.

Jak jsi vnímala účast sociálních pracovníc z Accorusu?

To bylo skvělý. Byly jsme spolu v jednom týmu, tykáme si.

Poznámka:

Těsně před premiérou došlo k zásadní změně v životě jedné z hereček. A znovu napadl bývalý partner. V reálném životě si tedy Z a A vyměnily role, Z tři dny doprovázela A, která postupně podala trestní oznámení na bývalého partnera, získala předběžné opatření a v současné době je znovu v azylovém domě.

Jaká byla premiéra?

Než jsem vlezla na jeviště, měla jsem šílenou trému. Potom už jsem nevnímala, byla jsem do toho úplně ponořená. Ona to vlastně není role, hrála jsem sebe, mám to za sebou.

Chci hrát dál.

Co mi divadlo dalo/vzalo?

Mám radost, že jsem přispěla k osvětě. Díky divadlu jsem si uvědomila, že to odchodem to fakt nekončí, že následky toho žiju pořád.

Herečky – sociální pracovníce Acorusu

Jarka - paní učitelka, hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Iveta - sociální pracovníce v poradně azylového domu, hlas v řadě, hlas v hroznu výčitek

Koho jste oslovily a proč a jaké bylo zkoušení?

Iveta

Myšlenka představit možnost divadla utlačovaných bývalým klientkám a pozvat je do projektu nás nadchla. Počáteční nadšení vystřídaly obavy z možné retraumatizace, které také vedly k rozhodnutí o aktivním zapojení do divadla. Aby měly osobně možnost dohlédnout na to, jak svoje bývalé klientky zkoušení prožívají, jestli jsou v pořádku. Zkrátka, aby bylo o holky postaráno.

Jarka

Ze začátku klientky hodně vnášely svůj příběh, postupně začínaly mluvit, postupně začaly spíše pracovat na společném příběhu, vytvářet společné dílo.

Iveta

Na začátku, během tak prvních dvou setkání, jsme byly aktivní, vstupovali do společného prostoru, od třetí zkoušky už vědomě spíše nevstupujeme do tvorby příběhu, aby byl opravdu „holek“.

Jarka

Když byly herečky klientkami azylu, měly individuální plán. Když je sociální pracovníce o něco požádaly, mohla být první reakce – musím to udělat/musím to udělat pro ně/nemůžu to neudělat... Herečkami se opravdu staly ženy, které se rozhodly „pro sebe“ (jsou zvědavé, baví je divadlo, chtějí něco sdělit...). Možná to z nich dělá ženy, které jsou připravené se stát z klientek kolegyněmi. Úspěch může být ale i to, když se žena, která je požádána o spolupráci, sama rozhodne se ke své zkušenosti nevracet.

Co vám divadlo dalo/vzalo?**Iveta**

Vidím holky jinak. Hodně jsme toho věděly, ale hodně jsme pochopily až při zkouškách. Cítím velký obdiv k holkám, co do toho ze sebe daly.

Jarka

Když teď píšu do žádostí příběh klientky, tak v tom mám mnohem více emocí, daří se mi lépe vyjádřit podstatu.

PŘÍLOHA 3

NIKDE DOST DOBRÝ

DOTAZNÍKY – PŘEPIS

Adá

Role: emoční alter ego hlavní hrdinky, tančí emoce Emy

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum? Co Tě motivovalo?

O divadle mi řekla kamarádka z FHS. Začala jsem hrát divadlo na FHS, tak jsem si říkala, že by bylo fajn zkusit něco nového. Chtěla jsem to vyzkoušet, šlo mi spíš o divadlo.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Ten čas strávený na zkouškách, uvolnění emocí přináší celkové uvolnění. Je to čas se skupinou lidí, kteří jsou fajn, nemusím se stydět, můžu se otevřít tak, jak se v „normální společnosti“ nemůžu, připadám si, že nejsem sama. Navíc můžu být u toho, kdy se něco tvoří, vzniká.

Vnímáš nějakou změnu?

Nikdy mě nenapadlo, že to bude tak silnej zážitek. I když se to jenom hraje, působí to, jako by se to skutečně stalo. Celý příběh je blízko, opravdový.

Jaká byla premiéra?

Premiéra mi připomněla časy, kdy jsem tancovala před publikem a hrozně jsem si to užila. Připadala jsem si ve svém živlu.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Byl to emoční ventil. Díky tomu, že jsem během představení nemluvila, mohla jsem se soustředit jenom na sebe, na tanec, na vyjádření emocí. Hodně jsem se uvolnila. Jsem nadšená, že jsem s tím představením spojená, příběhem, emocemi, že to má nějaký smysl, navíc.

Veronika

Role: máma Emy, kapitánka týmu, členka zkušební komise

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum? Co Tě motivovalo?

Slyšela jsem o divadle od jedné z jokerek a přišlo mi to jako strašně fajn metoda. Požádala jsem ji, jestli bych mohla na praxi a ona mi nabídla, abych se stala součástí herecké skupiny. Chtěla jsem zkusit něco nového, navíc mi divadlo přišlo jako metoda, kterou bych mohla dále doporučovat ve své praxi (Veronika je studentka a lektorka prevence – poznámka zapisovatele). Navíc to byla příležitost poznat nové lidi.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Dostala jsem ze sebe spoustu emocí. Po víkendů, kdy jsem hrála samý agresory, jsem si všimla, že jsem daleko klidnější. Docela jsem na divadle vybila, nevztekala jsem se. Je to

psychohygienický. Na zkouškách vzniká hezký prostor, kde se můžeme svěřit, i když se známe jenom chvíli. Strašně silný.

Vnímáš nějakou změnu?

Překvapilo mě, že jsem si vzpomněla na spoustu útlaku. Jsem moc ráda, že si mi to vybavilo, cítím se silnější, mám větší sebevědomí. Přemýšlím taky hodně nad stereotypy, které mám v sobě. Dokážu o nich lépe mluvit s dětmi ve své praxi, protože mám pocit, že je trochu líp chápu.

Jaká byla premiéra?

Byla jsem nervózní, ale uklidňovala jsem se, že když něco zapomenu, tak mi Týna pomůže, že jsme tam všechny spolu. Na představení byla moje máma a babička. Máma byla našťvaná, říkala, že by jí zajímalo, kde jsem tohle viděla, vzala si to osobně (Veronika hrála mámu hlavní hrdinky – poznámka zapisovatele). Vysvětlovala jsem jí, kde jsem se inspirovala, ale vůbec to nepomohlo. Po pár dnech jsem mámě volala a řekla mi, že přesně takhle se k ní v mládí chovala babička. Na představení se jí to vrátilo, chtěla jít na jeviště, ale věděla, že „mámě“ nedokáže nic říct. Pozvala jsem taky kamarády a ti byli nadšení. Jedna kamarádka dala naši pozvánku na stránky (pracuje pro PrevCentrum) a říkala, že to bude dál šířit.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Byl to opravdu dobrý ventil emocí.

Bára

Role: hlavní hrdinka Ema

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum? Co Tě motivovalo?

Obecně se zajímám o propojování divadla s terapií, vzděláváním, psychologií a současně mě baví poznávání nových kultur. Baví mě ten proces, baví mě pozorovat, co se semnou děje. Dříve jsem již byla na kurzu Divadla Forum, pak mě kamarád pozval na představení Divadla utlačovaných (Odchodem to nekončí, poznámka zapisovatele).

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Divadelní techniky mě hrozně baví, mám ráda proces zkoušení, kdy něco vzniká, zkoušení mi připadá smysluplné.

Vnímáš nějakou změnu?

Došlo mi, že každá oběť v sobě nese agresi, že má obrovskou sílu, a taky jak jsou divadelní techniky silný.

Jaká byla premiéra? Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Hodně kamarádů, i opravdu blízkých, se mě ptalo, co tý Emě je, že se jí vlastně nic nestalo. To mi přišlo hrozný. Snažila jsem se jim to vysvětlit, že každý ty věci snáší jinak, že byla na konci představení úplně vyřízená. Moc to nešlo, říkali, že by to pochopili, kdyby Ema byla třeba oběť domácího násilí, tak by měla „nárok“, aby byla zoufalá, ale takhle. Bylo mi to líto.

Inga

Role: kamarádka Emy Nataša

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum? Co Tě motivovalo?

O divadle utlačovaných jsem věděla od kolegy z práce. Vyprávěla jsem mu, že jsem dříve divadlo hrála a že jsem také hrála v loutkovém divadle. Jednou kolega přišel a řekl mi, že mě přihlásil do skupiny.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Je to pro mě hrozně silné. Také je pro mě důležité se integrovat mezi Čechy, porozumět pocitům, sdílet ty svoje. Cítila jsem se rovnoprávná, normálně přijatá. Jsem ráda, že mě neposlali pryč.

Vnímáš nějakou změnu?

Uvědomila jsem si, že bych nechtěla nikomu ubližovat. Došlo mi, že každá oběť v sobě nese agresi, že má obrovskou sílu, a taky jak jsou divadelní techniky silný.

Jaká byla premiéra?

Nejvíc mě zaujaly paní, které se rozhodly pro intervence. Obě byly starší než mi, tak jsme si říkala, že oni už vědí. Že za dvacet let přijde Ema a bude přesně vědět, co má dělat. Hodně lidí nenašlo v sobě pro Emu soucit, nebylo jim jasné, co se jí stalo.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Volala jsme s kamarádkou z Ukrajiny a vyprávěla jsem ji o představení, o čem je ten příběh. Vyslechla mě, chvíli mlčela a pak řekla: Bože, tak ono je to všude stejný. Já jsem si myslela, že v Evropě je to jiný. Uvědomila jsem si, že ta schémata vzájemného útlaku jsou stejná. Do určité míry mi to vzalo iluze. Když jsem sem přišla, říkala jsem si, jak jsou všichni krásný, statečný, silný a najednou jsem je potkala v divadle utlačovaných. Bylo to osvobozující. Je to sobecký, ale říkala jsem si, třeba i mě někdo vidí krásnou a silnou, i když já si připadám poznamenaná, odporná.

Erika

Role: spolužačka Emy a Nataši Pavlína

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum? Co Tě motivovalo?

Přemluvila mě Pavlínka. O divadle utlačovaných jsem už věděl dříve a chtěla jsem se zapojit, až to někdy půjde, takže mě nutit nemusela.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Je to pro mě opravdu poučné. Jak je těžké se odosobnit a sžít se s nějakou jinou postavou. Souvisí s tím i ovládání toho, jak to mám já osobně nastavený. Zajímavý.

Vnímáš nějakou změnu?

Vnímám hlavně, že není všechno, jak se zdá. Je nejsem všichni stejní, za každým je jiný příběh. Učím se neodsuzovat, neškatulkovat, protože ten osobní příběh vlastně nikdy nemůžu znát.

Jaká byla premiéra?

Během zkoušek jsem přemýšlela, co má říkat, kdy. Na premiéře všechna nejistota zmizela. Věděla jsem, že jsme tam všechny spolu a šlo to dobře.

Byla jsem překvapená z těch paní, co dělaly intervence. Že do toho šly, mě by tam nikdo nedostal.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Měla jsem tam hodně momentů, kdy jsem přemýšlela. Zažila jsem odsuzování. Uvědomila jsme si, jak důležitý mít někoho, kdo Tě pochopí. Byla to zajímavá zkušenost

Kristina

Role: kapitánka týmu, členka zkušební komise

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum? Co Tě motivovalo?

O divadle mi řekla Bára. Divadlo jsem nikdy nehrála, a kdyby to nemělo jasnou přidanou hodnotu, tak bych do toho nešla. Metoda mi přišla zajímavá, sympatická, ale od začátku jsem věděla, že budu muset překonat samu sebe. Trochu mi chyběl kontakt s lidma (pozn. Kristina přešla z FF na FHS, kde je studijní plán hodně individualizovaný, člověk má každou hodinu s jinou skupinou lidí, nevytvářejí se vztahy), měla jsem pocit prázdnoty, Když jsem se nutila s lidmi mluvit, uvědomila jsem si, proč se s nimi nebavím. Když mi Bára vyprávěla o divadle, napadlo mě, že bych se mohla taky přidat, abych něčím zaplnila tu prázdnotu, že by mě to mohlo nějak obohatit, tím víc, že jde o skupiny, ve které budou Romové.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Navazuju tady úplně nové kontakty. Ráda věnuju ten čas, je to pro mě trávení času užitečným způsobem. Dělán věci, který jsem dlouho nedělala, něco jsem se o sobě dozvěděla.

Vnímáš nějakou změnu?

Neviděla jsem moc velkou podobnost s Emou. Řekla jsem si, že se nad tím musím zamyslet a začaly se mi objevovat další, moje zážitky z dětství, po jedné ze zkoušek jsem si pěkně pobřečela.

Jaká byla premiéra?

Bylo to v něčem jiné než zkoušky, i ty které byly bezprostředně před premiérou. Pořád jsme si ujasňovaly role, nějak to pracovalo. I můj pohled na Emu, celou dobu mi připadala ušlápnutá, submisivní. Až na premiéře byly při poslední scéně našťvaná, tím se změnila i naše role (v komisi – poznámka zapisovatele). Samotnou premiéru jsem nedovedla představit, ale nějak jsem na to nemyslela. Myslím, že hodně pomohlo, že osvětlení, díky kterému nebylo vidět do sálu.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Každá zkušenost je užitečná. Kolikrát člověk stojí před cizími lidmi a musí jim něco vysvětlit.

PŘÍLOHA 4

MATKA – PŘÍBĚH ULICE

DOTAZNÍKY – PŘEPIS

Boženka

Role: „máma“ party, podporuje Lucku v tom, aby se nevzdávala, že je mladá, že to dokáže; zaměstnavatelka 3 na telefonu (volá ji sociální pracovnice), zpěvačka

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Nuda. Než někde courat, to budu radši hrát.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Těším se. Oblíbila jsem si lidi. Slyším laskavý slovo. To je skvělý.

Vnímáš nějakou změnu?

Už mi strašně dlouho nikdo neřekl, Boženko, jsem tu jako člověk. To se mi líbí.

Jaká byla premiéra?

Premiéra byla nádherná. Teď je mi furt do breku, protože je mi po vás smutno.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Chtěla bych víc hrát. Taky se mi líbilo, že jsem dostala každý den stovku. Taky že jsou lidi dobrý a že se to povedlo za tejdén. Teď by se to mělo nějak využít, víc hrát.

Jarmila

Role: zaměstnavatelka (Restaurace U piráta), členka party, podporuje Lucku v tom, aby se kvůli dceři nevzdávala

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Chtěla jsem si to zopakovat, dřív jsem hrála (Ježek a Čížek, Divadlo Bohem).

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Je to příjemný, odreaguju se.

Vnímáš nějakou změnu?

Úlevu, že jsem mohla sdělit svoje trápení.

(Jarmilce se podařilo vypsát a vypovědět svoje trápení s tím, že jí její dcera odmítla vídat, stydí se za ní, že je na ulici. – poznámka zapisovatele).

Získala jsem návod, jak se chovat, když mě někdo odmítne v zaměstnání.

Jaká byla premiéra?

Premiéra byla bezvadná. Trému jsem neměla. Zajímavý byly vstupy lidí, poslední divák si nechal zavolat vedení, to si myslím, že bych dokázala použít.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Úlevu. A pak návod pro některé situace při hledání práce.

Jinka

Role: zaměstnavatelka (Hotel Zlatá kachna), členka party

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Chtěla jsem zkoušet jinou formu, zkoušet to, co jsem viděla s Aslidem z druhé strany. Zkusit něco dělat s lidmi z centra. Už bych do toho nešla, stojí mě to spoustu sil. Mám to jinak nastavený než ostatní, řeším jiné problémy, musím se hodně ovládat.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Je to vysilující. Jdu přes svoje hranice. Forma divadla se mi líbí, ale ne zkoušení s těmito lidmi.

Vnímáš nějakou změnu?

Díky divadlu jsem si podala ruku s Nikolou, můžeme být s Boženkou v jedné místnosti.

Jaká byla premiéra?

Bylo to dobré. Byla jsem překvapená, že jsem působila opravdu přísně. To jsem viděla až na fotce.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Platí, co jsem řekla. Kdybych měla teplou vodu a internet, tak bych do centra vůbec nechodila. Sice jsem s Boženkou vydržela zkoušení, ale teď už po sobě zase vyjíždíme. S Nikolou se taky nebavíme. Snažím se dál nemíchat do sporů a hádat, snažím se odejít, říct si, že to není můj problém. Celé zkoušení bylo zajímavé, divadelní forma je zajímavá, ale pokud bych do toho někdy šla, tak s jinými lidmi.

Linda

Role: Lucka, hlavní hrdinka – cca 30 letá Romka, žila v dětském domově, ze kterého má vesměs strašné zážitky (zneužívání, šikana), do domova se dostala, když její máma šla do vězení (když se vrátila, dceru ji z domova nedali, protože neměla kde bydlet). V osmnácti vyšla s výučním listem a 30 tis., chytla se party (drogy, zneužívání), má dceru Janu, která žije v dětském domově

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Upřímně. Jsem slyšela, že když člověk přijde na zkoušku, tak dostane odměnu.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Ze začátku se mi to zdálo dost pitomý, pak mě to začalo bavit, když to začal být skutečný příběh.

Vnímáš nějakou změnu?

Pochvala, jiný zájem.

Jaká byla premiéra?

Nebyla jsem ani nervózní. Moc se mi to líbilo. Holky mě chválily, to bylo fajn. A lidi se i smáli, to mi udělalo radost, že to mělo nějaký smysl. To že do toho vstupovali diváci, bylo zajímavý, ale já bych takovou složitou věc nedělala (např. napsání stížnosti na nevhodné chování zaměstnavatele – poznámka zapisovatele). Jsme ukázaly, že na ulici můžou být těžký situace, že třeba když někdo někoho ztratí, tak mu intelligence nepomůže.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Bylo to fajn. Nešla bych do toho, kdyby za to nebyly peníze, ale teď mám z toho radost. Možná budu ještě něco dělat, jinýho, to jsem zvědavá (fotograf, který zachytil premiéru, plánuje zapojení Lindy do projektu – poznámka zapisovatele)

Roman

Role: pan Horváth, podporující a pečující vychovatel

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Už ten název mě oslovil, divadlo utlačovaných, že nějak můžu veřejnosti ukázat, jak žijeme, věci, který se dějou denně.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Zkoušení je nádhernej čas. Stejně, co bych jinak dělal. Máme nějaký plán, víme, že někoho oslovíme, že to dává smysl.

Vnímáš nějakou změnu?

Možnost oslovit lidi, hraju a vlastně nehraju. Dělán něco užitečnýho, neflákám se od ničeho k ničemu.

Jaká byla premiéra?

Premiéra byla super. Trému jsem neměl. Konečně vím, jak se cítí herci, proč to dělají. Vybralo se i hodně peněz. Vynikající bylo, že jsme oslovili lidi naším tématem, slušně, divadlem.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Asi jsem to celé moc prožíval. Když bylo pro premiéře, najednou jsem měl úplně prázdno. Nakoplo mě to a najednou nic. Ale mám pocit, že tu energii pořád mám. Mám chuť něco dělat. Pro lidi, pro sebe. Navíc jsem na premiéře potkal úžasného člověka, Lukáše (Lukáš je fotograf, nemá ruku a potýká se zdravotními problémy). Už jsem se s ním viděl dvakrát třikrát. Když vidím, co dokáže nemocnej a bez ruky... a já jsme zdravěj a jenom sedím na pr*li... Jsem rozhodnutej, že začnu s provázením pro Pragulic.

Helenka

Role: členka party, svádí Lucku k pití

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Bylo skvělý dostat tu šanci (Helenka musela dříve z jednoho divadelního projektu odejít).

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Zkoušení bylo suprový. Někdy jsem moc nevěřila, že z toho něco vznikne a nakonec to bylo fakt dobrý. Ještě člověk přijde na jiný myšlenky, bavilo mě to. Je skvělý udělat něco zadarmo, že si to můžu dovolit, Jen nevím, kolik lidí (hereček) by to udělalo. Já bych to udělala už jen pro to, že to pro nás dělá Jako doma.

Vnímáš nějakou změnu?

Změna bylo to zkoušení.

Jaká byla premiéra?

Líbilo se mi, jak diváci vstupovali do děje, že jim to nebylo jedno.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Mně se líbí, že máme nějakou náplň. Jinde Ti dají nažrat a můžeš se tam vyspat a to je všechno. Tady jsou i jiné věci, to se líbí. Je to důležitý.

Helča – peer pracovnice

Role: Jana, dcera Lucky, která žije v dětském domově; členka party, která svádí Lucku k pití; násilník, který v úvodu napadne Lucku na ulici

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Musela jsem jít příkladem, protože jsem peerka. Aby lidi viděli, že i my máme chuť pracovat, zapojit se.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

V pohodě.

Vnímáš nějakou změnu?

Nevím. Jsem překvapená, že některý holky do divadla vůbec šly. Teda myslím, že a zadarmo by do toho nešly vůbec.

Jaká byla premiéra?

Premiéra byla v pohodě.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Zkoušení bylo v pohodě, normální, už jsem to zažila. Na další představení se docela těším.

Zuzka – peer pracovnice

Role: Hanka Veverková, přezdívána Veverka, žena, pracuje v nemocnici, nejprve najde Lucku zmlácenou na ulici a zavolá ji sanitku, později ji navštěvuje v nemocnici a nabídne jí bydlení, postupně se z nich stane pár, hodná, podporující

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Šla jsem do toho, protože jsem peer. Chci holky líp poznat, líp se mi pak s nima mluví.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Je to zajímavý. Nějaký úkol, nějaký proces, který k němu vede. Člověk získá na lidi zase jiný pohled, něco se o nich dozvím. I o sobě, mám hranice, zvládnou to, ale někoho „cizího“ se dotýkat je pro mě trochu divný.

Vnímáš nějakou změnu?

Je to jiná cesta k holkám. Překvapilo mě, že mě to bavilo. Šla jsem do toho, abych podpořila a motivovala holky a nakonec mě to bavilo. Myslím, že to holky částečně stmelilo. Chtěla jsem, aby to tu bylo víc „jako doma“ (název centra – poznámka zapisovatele).

Jaká byla premiéra?

Mě se to moc líbilo. Hrozně hezky se to nakonec povedlo. Holky říkaly i trochu něco jiného než na zkouškách a hrozně pěkně se to poskládalo.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Myslím, že to holky částečně stmelilo. Chtěla jsem, aby to tu bylo víc „jako doma“ (název centra – poznámka zapisovatele). Škoda, že je málo představení, když už na tom člověk pracuje, dá do toho energii, tak aby se to využilo. Chtělo by to něco dál, hrát na festácích nebo ve školách

Lada – sociální pracovnice

Role: sociální pracovnice komunitního centra, která pomáhá Lucce kontaktovat třetího zaměstnavatele

Proč ses rozhodla zapojit centrum Jako doma do projektu divadla utlačovaných?

Divadlo utlačovaných znám, líbí se mi ta forma, a tak jsem to chtěla s holkama (rozumí se klientky centra – poznámka zapisovatele) zkusit. Myslím, že je to dobrá metoda pro posílení sebevědomí, převzetí iniciativy (empowermentu). Fajn bylo i to, že skupina byla složená z holek, který jsou úplně nový, který už do centra nějakou dobu chodí a s peer pracovníc. Je to dobrý způsob, jak se lépe navzájem poznat. Myslím, že se to pěkně propojilo. Na divadle mi ještě přijde skvělý, že se mohou měnit postoje publika, když mají lidé možnost vcítit se do situace holek, mohou změnit názor na lidi bez domova.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Přišlo mi opravdu hezký být u toho, jak se příběh tvoří. Líbilo se mi, jak jokerky s holkama pracovaly, jak se dostávaly k příběhu prostřednictvím různých pohybových a divadelních aktivit, jak holky vedly, ale přitom se příběh nakonec ustálil podle toho, jak to chtěly holky.

Vnímáš nějakou změnu?

Myslím, že je to pro holky ohromně důležitý. Běžně nemají moc příležitostí, kdy mohou získat obdiv, uznání, kdy mohou zažít úspěch. Přišlo mi, že byly nadšený z toho, že mohou vyprávět vlastní příběh. Některé z nich to trochu aktivovalo, možná se nic nezmění, ale důležité je, myslím, i to zažít ten pocit. Jsem přesvědčená, že každá malinká změna je pro holky důležitá. Vnímám i trochu zlepšení vztahů/atmosféry v centru.

Jaká byla premiéra?

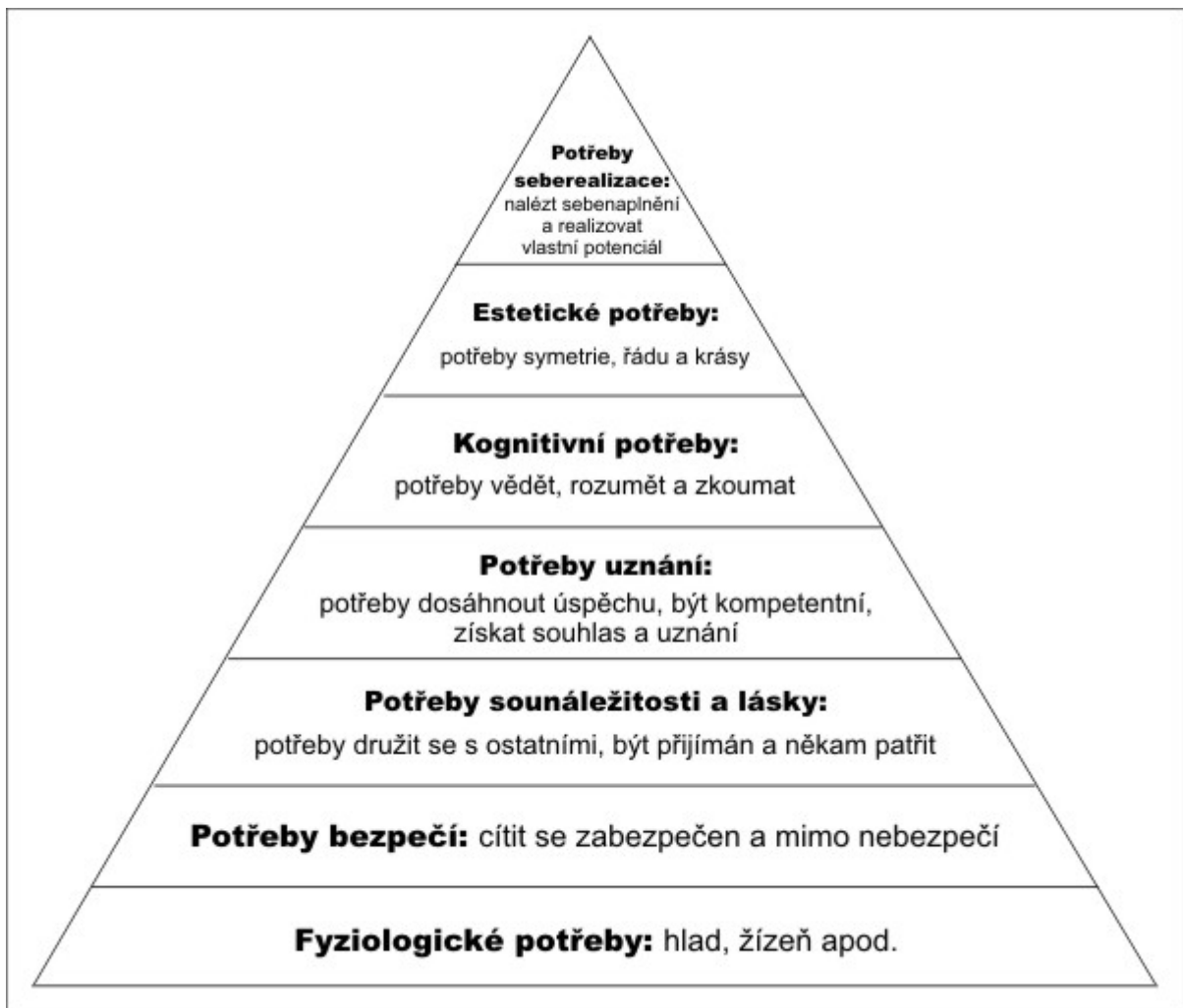
Premiéra byla vydařená. Pro holky unikátní příležitost zažít obdiv, zájem, úspěch.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Pro mě jsou to hezký zážitky s holkama. Mohly jsme prožít něco společně, něco spolu vytvářet. Znovu jsem si uvědomila, jak je pro mojí práci s holkama důležitý, abych je poznala blíž, z různých úhlů. Chtěla bych určitě trávit aktivitou s holkama více času, ale v běžném provozu centra na to není dost času.

PŘÍLOHA 5

Maslowova pyramida potřeb

PŘÍLOHA 6

KAJI MIRO THAN DOTAZNÍKY – PŘEPIS

Erika

Role: paní Laskavá – sousedka Čonkových, Jaruška, kolegyně, se kterou sedí Věra v kanceláři

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Pozvala mě Dana (hlavní protagonistka). Známe se ze dvou úřadů, jsme kamarádky. Nejprve jsem hned souhlasila a pak jsem se trochu lekla, co budu dělat v divadle se svojí introvertní povahou, ale řekla jsem si, že to zkusím.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Úžasný, plný temperamentu. Když jsme se vždycky sešli a začali společným posezením, ta pohoda.

Vnímáš nějakou změnu?

Vyrostla jsem v domě, kde bydleli Romové, pak jsem se přestěhovala do domu, kde bydleli Romové, mám mezi Romy kamarády. Žádnou změnu nevnímám.

Jaká byla premiéra?

Pro mě to byl adrenalin. Jsem introvert a před premiérou jsem měla pocit, že jsem se zbláznila, že nemůžu vystupovat před lidmi. Takže jsem překonala sama sebe. Nejvíce jsem se bála diváků a ty jsem nakonec vůbec nevnímala. Myslela jsem, že se víc zapojí. Překvapilo mě, že tam byli skoro jenom Romové. Možná se styděli, možná tomu příběhu nerozuměli, že tam bylo hodně různých příběhů, možná jen potřebovali víc času si to promyslet, protože nejsou zvyklí reagovat hned a před tolika lidmi.

Možná by pomohlo ten příběh trochu víc hrotit, míň příběhu a víc emocí, rozpracovat jednotlivá témata samostatně a možná bez tématu peněz, abychom nepodporovali klíšé „vztah Romové a dávky“.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Otevřela se mi spousta nových věcí, nových pohledů. Byla jsem taková zakuklená, díky divadlo se víc se zabývám sama sebou. Je to pro mě osobně důležitá zkušenost, že jsem se do něčeho takového pustila a že jsem to zvládla. Několik lidí z mého okolí se ptalo, co se děje, že jsem se celá rozzářila. Určitě bych chtěla pokračovat.

Dana D.

Role: paní Sojková – sousedka Čonkových, průvodce představením

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Divadlo je můj celoživotní sen. Přišlo tak až takhle pozdě, ale asi to tak mělo být. Vůbec jsem neváhala.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Nemůžu se zkoušek dočkat. Nabíjí mě to energií, je to pro mě velkej ventil.

Vnímáš nějakou změnu?

Žádnou změnu nevnímám.

Jaká byla premiéra?

Všichni jsme do toho šli naplno, myslím, bylo tam nakonec daleko víc humoru než ve scénáři. Pořád jsme to kazili a při premiéře jsme to najednou dali a ještě jsme něco přidali. Bylo to moc hezký, dali jsme to na 100%. Mám z toho dobrý pocit. Ukázali jsme, co v nás je a ještě jsme ukázali na problém, který se týká Romů, s trochou nadsázky. A myslím, že se to lidem líbilo, tleskali a smáli se. Reagovalo málo lidí, myslím, že to bylo moc nové pro ně. Nejsou zvyklí vyjít na jeviště a před plným sálem mluvit.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Dalo mi to hodně. Cítila jsem se dobře, na zkouškách i na jevišti. Neuvědomuji si, že by mi to něco vzalo. Čekala jsem na podobnou příležitost celý život to a jsem vděčná, že jsem ji dostala. Hrozně ráda bych pokračovala v hraní. Kvůli sobě i kvůli divákům.

Marcela

Role: paní Veselá – klientka, která řeší s Věrou bydlení, maminka Lakatošová

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

To nebylo žádný rozhodování, hned jsem souhlasila.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Krásný! Moc mě to baví.

Vnímáš nějakou změnu?

Vnímám zlepšení vztahů, jsou to společný zážitky, nová příležitost vidět lidi, který znám. Baví mě to, ale teď před premiérou cítím trému.

Jaká byla premiéra?

Strašně moc mě to bavilo. Všechno mě zaujalo, Myslím, že se i diváci se docela zapojovali, neměla jsem žádné očekávání, jak moc se budou zapojovat. Možná byli diváci i překvapení, všimla jsem si, že někteří měli i slzy na krajíčku. I mě všechno dojímalo. Když jsem se bavila po představení s rodinou, všichni pochopili, o čem to bylo a líbilo se jim to. Strašně bych si přála, aby to pokračovalo dál. Člověk se odreaguje, zapomene na svoje starosti, najednou všechno ostatní vypustí z hlavy.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Dalo mi to strašně moc. Radost, dojetí, obohatilo to i mojí rodinu, třeba když mě manžel doma učil tu písničku. Z toho, co mi lidi povídali po představení myslím, že to hodně dalo i divákům. Probírali to, mluvili o svých zážitcích, někteří se na svoje zážitky podívali trochu jinak. Kdyby se hrálo třeba každý měsíc, tak to bych brala.

Jan Josef

Role: Štefan Čonka - manžel Věry, Rom, rodina pochází ze Slovenska, pracuje v České televizi

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Lákala mě ta metoda, že se snaží dojít k podstatě věci, navíc je to o Romech. Hned jsem věděl, že do toho půjdu.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Na zkoušky se těším, potkám tu fajn lidi.

Vnímáš nějakou změnu?

Myslel jsem, že toho vím hodně, ale teď mám pocit, že vím zase o trochu víc. O to víc musíme přinést nový náhled na Romy, ukázat, co řeší, co cítí.

Jaká byla premiéra?

Čekal jsem, že se publikum, že se víc zapojí. Ale lidi (rozumí se Romové – poznámka zapisovatele) vlastně nejsou zvyklý reagovat, musí se v tom trénovat. Když se jim předkládá hranou formou, to co zažili, co více či méně znají, neumí nebo nechtějí reagovat, ale cítí to. Říkal jsem si, čím to je? Myslím, že to mohlo být i tím, že se jeden pán víc angažoval během intervencí, lidi začali ztrácet zájem. On se do toho tak vžil, že vlastně vyřadil ostatní.

Myslím, že by možná pomohlo, kdyby bylo představení komornější, méně lidí v hledišti, možná smíšené publikum – Romové a Gádžové, pro začátek ti, kteří s Romy pracují, studují sociální práci apod. Možná by sami herci mohli víc vtahovat lidi do toho příběhu, víc se soustředit na publikum. Herci by se měli postupně naučit pracovat sami se sebou, nemít z toho takový strach.

Herci vlastně zhmotňují to téma, když hrají jistě a pravdivě, dávají tím jistotu i divákovi. To, že lidi nereagovali, možná byla i naše chyba, že si ještě nejsme jistí. Jako herci bychom měli lidi od začátku vtahovat, aby měli větší motivaci reagovat, více dávat najevo emoci a tím apelovat na emoce diváka, víc dát najevo svůj pocit, aby se do toho divák vžil.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Byla na to krátká doba, ale dávám tomu naději, že se to dobrousí, mělo se hrát dál. Tohle bylo první našlápnutí motorky. Musí se jet dál. Jsem rád, že se to začalo hýbat, vím, že je to v plenkách. Jsem moc rád, že se to dělá pro Romy, protože si myslím, že to je možnost, jak něco změnit. Zhmotnit ty příběhy, že to je cesta k lidem, přes emoce. Dát možnost nahlédnout do pocitů Romů, možná neherci jsou na to lepší.

Dana H.

Role: Věra Čonková – úřednice, cca 50 let, Romka, s manželem mají tři dospělé děti 30, 26, 21 (jeden studuje VŠ, jeden je muzikant a jeden je vyučený), za svobodna Lakatošová, rodina pochází ze Slovenska

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Vždycky jsem toužila hrát divadlo a strašně mě lákala ta forma divadla, možnost přinést vlastní příběh, konečně to někdo vyslyšel.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Na zkoušky se těším. Vůbec nevím, co budeme dělat v lednu, kam budeme chodit ☺ Ještě, že plánujeme založení toho sboru (herci se rozhodli, že se pod vedením Pavlíny Matiové, která je zpěvačka, založí sbor, a alespoň tak budou ve zkoušení a scházení pokračovat).

Vnímáš nějakou změnu?

Vnímám, že jsme strašně šikovný (rozumí se my, Romové), jak jsme dochvilní, spolehliví. Cítím, že se upevňuje naše přátelství. Všimla jsem si, že jinak vnímám to, co se děje na úřadě, to o čem je představení...

Jaká byla premiéra?

Měla jsem hrozný strach, byla jsem ráda, že to mám za sebou. Hrozně prima kolektiv, hrozně fajn lidi. Líbila se mi reakce obecnostva, hlavně dětí. Reakcí dospělých bylo málo, protože je to pro ně příliš normální. Oni prostě vědí, že to tak je, dlouho, nikdy se s tím nic nedělá, nikdo s tím nic nedělá. Jsou zvyklí nereagovat. Oni by taky potřebovali otevřít oči (viz další odpověď).

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Tím, že jsem to hrála, se mi otevřely oči. Vlastně jsem po sobě nechala čtyři roky šlapat. Ten úřad se ke mně choval jinak než k ostatním sociálním pracovníkům, pořád se na mě dívají jako na klienta. Díky divadlu to vidím jinak, jsem daleko pevnější a ostražitější, přemýšlím o věcech, které jsem dříve nevnímala, myslela jsem si, že je to normální. Nebylo mi v tom dobře, ale brala jsem to, že to tak je, že se s tím nic nedá dělat, vlastně ani nemůže dělat. Teď jsem kontaktovala právníka, chci svůj problém na úřadě znovu otevřít, chci omluvu, čtyři roky jsem žila ve stresu, byla jsem z toho nemocná a nikdo se mi neomluvil. Taky jsem začala znovu uvažovat o studiu, že je to potřeba. Musíme mít v komunitě nějaké příklady.

Renata

Role: vedoucí Věry Čonkové, kamarádka Věry Izabela

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Doprovázela jsem kamarádku na úvodní schůzku a pak jsem se rozhodla zůstat.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Mám teď špatné období, zkoušení je pro mě motivace, těším se na něj, jsou tu super lidi, baví mě to. Určitě chci, abychom nějak pokračovali (viz poznámka o sboru výše). Pak jsem si ještě uvědomila, že dostaneme honorář za premiéru a to mi taky udělalo radost.

Vnímáš nějakou změnu?

Dělám něco hezkýho. Myslím, že jsem si i trochu zvedla sebevědomí, někdo mě pochválí, mám celkově lepší pocit.

Jaká byla premiéra?

Byla jsem připravená, neměla jsem trému a stejně jsem se těšila, až to bude za mnou. Nakonec jsem se cítila před tolika lidmi úplně přirozeně. Myslím, že lidem se to líbilo. Málo reagovalo, možná se báli, styděli...možná poznali, že je to skutečný a bylo to pro ně smutný, tak se jim nechtělo reagovat.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Divadlo bylo moc hezký období v mém životě, chtěla bych, aby to pokračovalo, baví mě to. Můj celoživotní sen byl být na podiu, hrát a zpívat, takže jsem si vlastně splnila sen. Navíc je kus práce, který je za námi vidět. Určitě chci pokračovat.

Ladislav

Role: tatínek Čonka, pan Horváth – klient, který chodí za Věrou každé pondělí na snídani

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Oslovil mě David (Tišer, ředitel AraArt), neváhal jsem.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Je tu příjemná společnost, moc mě to baví.

Vnímáš nějakou změnu?

Je to jiný přístup k osvětě, jsme rád, že k tomu můžu přispět.

Jaká byla premiéra?

Jsem velice spokojený, ta parta lidí byla úžasná, já mám zkušenosti i z profesionálního natáčení a tohle bylo úžasný. To představení nebylo pro všechny, myslím, že to všichni nepochopili. Možná by pomohlo, kdyby tam bylo víc bílých lidí v publiku (třeba studenti, sociální pracovníci apod.), kteří by reagovali, pak by možná začali reagovat i Romové. Romové se to musí od někoho naučit, odkoukat to. Ten příběh je pro ně tak normální, že oni nevědí, na co by měli reagovat, Takhle to prostě je. Ty běloši v publiku by nastavovali zrcadlo, že to normální není, mohou naznačovat, jak by to mělo nebo mohlo být.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Byl to zážitek dělat s ještě horšími herci než jsem já 😊 Bylo fascinující, jak to ta Líza představila, její přístup a citlivost jsem opravdu obdivoval. Velké poučení a pro mě zajímavě strávený čas.

Olga

Role: paní Čonková, klientka Věry paní Nistorová

Jak se to stalo, že ses rozhodl/a stát hercem/herečkou Divadla fórum?

Já jsem se sama přihlásila. Slyšela jsem o představení, a tak jsem zavolala, že bych se chtěla přidat.

Jaké pro Tebe bylo zkoušení?

Zkoušení mě moc baví. Celý život jsme nějak pracovala s dětmi, hráli jsme s nimi divadlo, mám k tomu blízko.

Vnímáš nějakou změnu?

Je to přitom úplně nová zkušenost, i když je člověk starej. Odreagování, možnost být mezi lidmi.

Jaká byla premiéra?

Byl to pro mě obrovský zážitek, strašně se mi to líbilo. Holky do toho dali všechno. Podle mě se i diváci pěkně zapojili, že to z toho představení pochopili. Mile mě to překvapilo, jak se zapojili, bylo vidět, že dávali pozor, že se do té situace na jevišti vžili.

Co Ti divadlo dalo/vzalo?

Strašně jsem si užila těch pár dní, fakt se udělal kus práce, bylo to za chvíličku. Sice jsem všechny lidi znala, ale jejich zážitky jsem neznala. Docela mě překvapilo, že něco takového zažívaly, třeba Dana D. nebo Dana H., tak dlouho pracují na úřadech, jsou to lidi na úrovni. Když jsem o tom přemýšlela, tak je to vlastně jasný, že se s tím potkávají spíš než lidi, kteří jsou jen ve svojí komunitě. Už se těším, až zase začneme zkoušet. Dokonce mám i takový téma, na nějaký další představení.